

УДК 021:379.8

Цимбалюк С.Я, Кочур М.І.

Наукова бібліотека

Національного університету

державної податкової служби України

м. Ірпінь

БІБЛІОТЕКА ЯК “ТРЕТЄ МІСЦЕ”

Анотація. Сьогоднішнє високотехнологічне суспільство змушує людей втрачати свої особисті зв'язки і почуття спільності. У своїй книзі “Велике Добре місце” (The Great Good Place) американський соціолог, професор соціології в Університеті Західної Флориди, Рей Ольденбург вказує на необхідність людей мати “третє місце” після дому та роботи, яке забезпечує взаємодію спільноти та соціалізацію з іншими. В академічному співтоваристві у коледжах та університетах потрібне місце, яке забезпечує не тільки середовище навчання, а й дозволяє взаємодіяти співтовариству вчених, студентів та викладачів. Можна стверджувати, що бібліотека з її новою місією, як центр навчання і співпраці, може дійсно стати серцем кампуса або “ третім місцем” в університетській спільноті. У статті показано, як саме можуть змінитися бібліотеки вишів, як адаптувати традиційні бібліотечні послуги до сучасних вимог відвідувачів, які нові умови та методи в роботі бібліотек повинні з'явитися для перетворення їх у третій простір, щоб дати можливість студентам та викладачам зустрічатися, співпрацювати і спілкуватися.

Ключові слова: академічні бібліотеки, співробітництво, спільнота, бібліотечний простір, третє місце, кампус.

Демократичні процеси змінюють життя суспільства. Майбутнє – за суспільством знань, інформаційним суспільством. Освітнянські заклади, звичайно, не можуть стояти в осторонь розвитку цього процесу. Бібліотека – сфера інтелектуальних послуг і сьогодні їй надається можливість зайняти своє місце на ринку розважальних послуг, змінюючи філософію та підходи у роботі бібліотекарів.

Світ змінився і постійно швидкими темпами рухається далі у напрямку отримання для всіх сфер життя сучасного суспільства висококваліфікованих професіоналів, підготовка яких може здійснюватися за таких умов взаємовідносин у процесі навчання як діалог, довіра, взаємоповага між викладачем та студентом.

Гуманізація в освіті дає змогу побудувати нові відносини між учасниками навчального процесу, змінити формальні стосунки на конструктивні, навчити нестандартному мисленню, відповідальному ставленню до дорученої справи, виокремити та розвинути особистість індивідуальним підходом, дати змогу молодій людині виявити та розкрити всі свої здібності у професійному плані.

Метою цього дослідження є вивчення створення у бібліотеці “третього простору”. Особливу увагу приділено тому, як створюється “третє місце” у бібліотеці, які ресурси потрібно залучати бібліотекарям, щоб утримувати своїх відвідувачів. Результатом створення ефективного “третього місця” бібліотеки стане задоволення як студентів, так і персоналу бібліотеки. Для цього необхідно заохочувати співпрацю між бібліотекарями та викладачами, створити

відчуття цінності бібліотеки і прийняття її серед однолітків, збільшити студентську успішність через динамічне цілеспрямоване навчання, що відбуватиметься на “третьому просторі”.

Перед бібліотекою стоять важливі завдання сьогодення. Використання в роботі новітніх технологій дає можливість більш якісного та оперативного обслуговування користувачів; поєднання залу, де проходить процес навчання та отримання інформації із зоною інтелектуального дозвілля читацького простору, дозволяє відвідувачам спілкуватися у більш сприятливих демократичних умовах; затишок інтер'єру, зона WI-FI, зручні меблі, перебудова режиму роботи, враховуючи оптимальний час для занять та самопідготовки користувачів-студентів; вільний доступ до довідкової літератури (вирішення проблеми втрати та розстановки). Вектор кадрового менеджменту направити у бік створення професійного колективу бібліотеки (проблема професійно підготовлених кадрів). Необхідно зазначити, що для швидкого та якісного виконання виробничих завдань персоналу необхідна мотивація, яка спонукає працівників до успішного досягнення кінцевої мети. Ніщо не буде довго мотивувати службовців, якщо вони не зацікавлені у досягненні своїх особистих цілей. Про це говорить, зокрема, Є.А. Потаніна: ”...все-таки бібліотеки, як заклади культури залишаються місцем роботи людей захоплених і оптимістично налаштованих.” [8,с.111], які задовольняють свої потреби у спілкуванні та визнанні, реалізують свій творчий потенціал. Відвідувачі мають відчуття атмосфери гостинного відношення, тепла, затишку, зручності, бажання співробітників прийти на допомогу у питаннях пошуку інформації. Досягнути взаємної зацікавленості – завдання бібліотекарей, вирішення якої дозволить отримати бажаний результат, повернути читача-студента у свої лави, надати якісні послуги як інформаційні, так й інтелектуального проведення вільного часу у колі друзів, однодумців. “Если только все захотят, то сейчас все устроится” (Ф.М.Достоевский “Сон смешного человека”). Отже, бажання, сміливі ідеї, прагнення до поставленої цілі – змінити себе та атмосферу навколо себе – допоможуть трансформувати роботу у бібліотеці ВНЗ.

Звичайно, не обійтися без цікавих заходів. Безпосередній зв'язок із викладачами-кураторами груп, керівниками наукових праць надасть матеріал для розробки планів проведення “круглих столів”, поетичних вечорів, презентацій нових книг, зустрічей із цікавими особистостями. Ця робота повинна готуватися і проводитися сумісно із студентами, використовуючи їх творчий потенціал, гостроту розуму, нестримний талант, сміливі ідеї. Але все вищезазначене не є відкриттям нових методів у вихованні молоді. Сьогодні різниця у процесі роботи із студентами полягає у гуманістичному підході розкриття та розвитку особистості. Надання можливості вільного прогресивного мислення, як результат, обов'язково підготує молоду людину здатну для вирішення складних завдань у майбутньому, відповідального ставлення до дорученої справи.

За останній час існує бібліотечне середовище дуже змінилося завдяки популяризації Інтернету, в результаті чого сенс роботи бібліотекарів опинився

у кризі. Основою мислення, як і раніше в бібліотеках, залишається в традиційному секторі послуг, які зосереджуються на підвищенні якості послуг, а не на фундаментальні інновації. Ситуація в бібліотеці залишається незмінною, в певному сенсі, застарілою. Необхідні зміни у роботі бібліотек. “В іншому випадку, - пише Ян Роуландс, - бібліотеки займуть ще більш маргінальну, безіменну позицію у віртуальному світі” [10, с.247].

Сьогоднішнє високотехнологічне суспільство змушує людей втрачати свої особисті зв'язки зі спільнотою. Багато чого світу відкрив Інтернет, який дозволяє спілкуватися людям з різних континентів без перешкод, але він також створив новий вид ізоляції. Особи витрачають час на комп'ютери і стільникові телефони, написання повідомлень, пошук інформації, ігри, Інтернет-магазини на самоті у своїх будинках і офісах. Хоча це цінні зручності для нашого сучасного життя, але щось особливе втрачається, особиста взаємодія з іншими людьми.

“Третє місце” - термін, введений Реєм Ольденбургом у своїй книзі “Велике Добре місце” (The Great Good Place, 1989 р), визначається як громадське місце, де люди можуть збиратися, відклавши в сторону домашні турботи та проблеми на роботі (перше та друге місце перебування людини). Це місце загального збору, де можна розслабитися, зустрітися, поспілкуватися на рівних (без звань та соціального статусу) та познайомитися, чого багатьом не вистачає. Це місце, де розмова є основним видом діяльності; місце, яке відкрито довгі години; де діяльність незапланована, неорганізована і знаходиться у безпосередній близькості від будинку; це місце, яке є повним знайомих осіб, і де нових відвідувачів вітають з радістю [14].

Для більшості людей нюанси спілкування віч-на віч не можуть бути замінені комп'ютерами або телекомунікаціями. Ми повинні слухати мову, торкатися тіла, бачити очі, щоб відчутти безпосередній зв'язок з іншою людиною. “Третє місце” мають вирішальне значення для соціальної спільноти. У нинішній структурі соціальної діяльності, як згадує Ольденбург, книжкові магазини, кафе та бари, здається, перевершили бібліотеки, граючи роль “третьох місць”. Бібліотеки повинні повернути собі цю роль, ставши істинним та незамінним “третьим місцем” для наших громадян [13].

В академічному співтоваристві студентів та викладачів таке місце треба шукати на території кампуса, яке забезпечує середовище навчання та дозволяє взаємодіяти співтовариству вчених один з одним. Так історично склалося, що бібліотека, будучи серцем кампуса, зберігає традиційний образ затишного місця, де їсти й пити заборонено, де створені умови для індивідуального читання і навчання, де можна знайти потрібну інформацію у книзі або журналі. Але сьогодні така бібліотека починає відставати від стрімких швидкостей нашого життя. Виконуючи потреби співтовариства в епоху цифрових технологій, надаючи електронні системи доступу до інформаційних ресурсів, бібліотека має стати “третьим місцем” в університеті.

Університет представляє собою невелике суспільство. Студентам, які є головною частиною суспільства, потрібне “третьє місце” для того, щоб

розслабитися та поспілкуватися один з одним. Так, кафе та бари забезпечують прекрасний відпочинок. Бібліотеки можуть створити сприятливі умови для інтелектуалів, причому безкоштовно і на території студмістечка. В даний час робота бібліотек вищів направлена на задоволення інформаційних потреб студентів, викладачів, науковців. Таким чином, бібліотека університету являє собою “друге місце” для студентів, які мають дві мети: навчатися та досліджувати. Таке читання, як робота, втомлює студентів, в більшості випадків не дає їм відчуття щастя. Тому бібліотекарі повинні керуватися у своїй роботі бажанням та уподобанням читачів.

Сьогодні бібліотека поряд з традиційним статусом культурно-просвітницького, освітнього та інформаційного закладу повинна стати і гостинним простором, “теплим домом” за визначенням С.Г.Матліної [9, с.48]. Користувач повинен відчувати себе центральною фігурою бібліотеки і зрозуміти, що бібліотека належить йому.

А що, власне, хоче сьогодні читати молода людина на відпочинку, як зацікавити та залучити ходити до бібліотеки не тільки заради курсу навчання, але і для інтелектуального відпочинку, спілкування із студентською спільнотою, для нових цікавих знайомств? Це завдання, які не можна вирішувати співробітникам бібліотеки із суворим холодним обличчям, вимагаючи зразкової тиші та поведінки на кшталт армійського наказу: “по стійці струнко” – негативні стереотипи, на жаль, які склалися у суспільстві відносно бібліотекарей за багато років. В реальності, ми - бібліотекарі не такі, але ми повинні показати привітні обличчя нашим “клієнтам” та дати їм відчувати, що бібліотека є ще одним теплим простором для них. Бібліотека має унікальні деталі культури у зрівнянні з кафе-барами. Необхідно додати комфортних умов за рахунок збільшення вільного простору для студентів, зручних меблів, живих рослин, художніх виставок, затишної домашньої атмосфери, невеличкого кафе. Ольденбург говорить, що допомогти встановити відкриту, доброзичливу атмосферу може прийом їжі з іншими. Це завжди був соціальний акт, який встановлює зв'язки, піднімає настрій і сприяє розмові [13].

Необхідно створити унікальне місце відпочинку, гуманістичну атмосферу з ароматом книжкового середовища, причому некомерційного громадського центру, яких мало в університетському містечку. Це надасть бібліотекам більше нових, широких можливостей для обслуговування співтовариства студентів. Сьогодні молодь привертають соціальні мережі, які роблять життя та навчання студентів зручними. Молоді люди завжди активні та цікаві до нових ідей та концепцій, вони хочуть втілювати їх в життя. Тому бібліотекарі повинні створити не тільки фізичні “треті місця”, але і цифрові, і віртуальні. В бібліотеці поруч з традиційними автоматизованими робочими місцями повинні бути спільні комп'ютерні області, які включають в себе кілька моніторів і програмне забезпечення проекту, що дозволяє групі працювати разом. Завдяки реформуванню в вищій освіті змінюються методи навчання. Студентам пропонується приймати участь в обговоренні теми, посилаючись на літературні джерела, змушуючи їх шляхом читання, розширювати діапазон своїх знань.

Використання мультимедіа-технологій – невід’ємна частина у забезпеченні перспективних напрямів в інформатизації навчального процесу. Тому бібліотека, у свою чергу, повинна запропонувати відвідувачам для ефективно та оперативного пошуку потрібної інформації бази даних, причому обслуговування необхідно здійснювати на високому професійному консультативному рівні, використовуючи як знання, так і відкрите позитивне ставлення до користувача.

Бібліотека має бути частиною території комплексу бездротового доступу до Інтернету. Таким чином, студенти зможуть з комфортом використовувати свої ноутбуки в будь-якому місці. Фізично бібліотека може бути громадським центром; Електронна бібліотека також може бути центром віртуального співтовариства.

Університетська бібліотека являє собою не тільки звичайне “третє місце”, але і публічну сферу для студентів. Рей Ольденбург розглядає “третє місце” не тільки зоною відпочинку. Насправді, “третє місце” займають центральне місце у місцевій демократії життєздатного співтовариства”, - пише автор. Це означає, що “третє місце” може бути і громадським простором, де демократично вирішуються питання суспільного життя. Публічна сфера являє собою область, де люди можуть зібратися разом та вільно обговорити і визначити соціальні проблеми, впливати на політичні дії через самоорганізовані дискусії.

Ідеальні публічні сфери повинні бути відкритими та вільними, люди повинні мати рівні можливості для обговорення та висловлювання всього, що хочуть. Здорова публічна сфера не контролюється політичною та економічною владою – це поле для раціональних та критичних дискусій. Публічна сфера може існувати тільки в демократичному суспільстві. Його походження та розвиток спирається тільки на демократичний механізм, у свою чергу, публічна сфера може покращити демократичне суспільство. Україна має сьогодні шанс на створення таких центрів на базі бібліотек. Роками люди були обмежені у праві вільного публічного виступу. Люди, як правило, підкорювалися владі і забували про індивідуальне мислення. Таким чином, склалося суспільство, у традиціях якого немає зв’язку із владою через суспільне обговорення. Така ситуація зберігалася до останнього часу. Сьогодні, створюючи такі центри, бібліотека може допомогти інтелігенції творити шедеври, обговорювати соціально-політичні теми, створювати громадську думку через вільний та необмежений доступ до знань, ідей, культури та інформації, виступаючи механізмом інформаційної справедливості. Бібліотека як публічна сфера має бути виробництвом сучасної демократії, вона повинна бути відкритою для публічного обговорення політичних та соціальних питань, встановлюючи новий стиль роботи, створюючи сучасні умови. Бібліотечний розвиток повинен орієнтуватися на демократичний прогрес. Бібліотекарі повинні об’єднати зусилля разом в якості захисників прав народу, вони повинні гарантувати доступність матеріалів для задоволення потреб та інтересів всіх сегментів суспільства.

Бібліотека повинна не тільки надати місце для вільного висловлювання думки, сприяти створенню публічної сфери, але й стати самою публічною сферою для читачів, щоб здійснювати безпосереднє спілкування. Бібліотеки можуть стати звичайним “третім місцем” тільки тоді, коли змінять свідомість та перейдуть на інноваційне обслуговування читачів. Але це не буде створено на протязі ночі. Ключовими питаннями стануть ступінь участі та вплив громадськості. Публічну сферу необхідно культивувати. Немає нічого неможливого у період соціальних перетворень. Бібліотеки несуть відповідальність і мають можливість робити все для розвитку “третього місця” у публічній сфері. Зарубіжний досвід таких країн як Данія (Національна державна та університетська бібліотека, м.Орхус), Франція (Публічна інформаційна бібліотека Національного центру мистецтва та культури ім.Жоржа Помпіду, м.Париж), США (Бібліотека м.Уртінгтона, штат Огайо; Бібліотека Іллінойського університету, штат Іллінойс), Китай (Бібліотека університету науки і технології, м.Сіань), Росія (Российская государственная библиотека для молодежи) показує світові яскравий приклад розвитку, неймовірних досягнень у напрямку інноваційних перетворень в роботі бібліотек. Це стосується забезпечення прекрасного сервісу, місця, де люди спілкуються і мають відчувати себе впевнено і комфортно. Бібліотечна громада приймає виклик часу, прагне відповідати сьогоденню та вимогам користувачів, втілює принципи безперервного навчання та оволодіння новітніми технологіями. Наприклад, Королівська школа бібліотечної та інформаційної науки Данії готує фахівців для бібліотек. Щороку вона випускає 1 тисячу спеціалістів. У цьому навчальному закладі діють 200 курсів з безперервної освіти. Навчання безкоштовне, як і вся освіта у країні. Безпосередній зв'язок та співпраця з користувачами, а саме вони знають краще, якою має бути сьогодні бібліотека, допомагають проходити змінам, визначати головні цілі: оцифрування документів, створення нового бібліотечного простору і наближення бібліотеки до читача. Бібліотеки стають центрами спілкування, відпочинку, проведення різноманітних заходів. В результаті всі працюють на майбутнє своєї країни, а відвідування бібліотеки стає модним та престижним[2].

Університетські наукові бібліотеки повинні приділяти велику увагу зв'язку із демократичним прогресом. Метою університетів є створення майбутньої соціальної еліти. Якщо еліта не матиме дух демократії, тоді що ми можемо очікувати від звичайної публіки?

Бібліотеки вишів можуть розглядатися як особливі публічні бібліотеки, де університет являє собою приватне співтовариство, що складається зі спеціальних громадян. Таким чином, наукові бібліотеки повинні та можуть забезпечити публічну сферу з демократичною атмосферою для студентів, надати доступ до різноманітної інформації, розвивати незалежне мислення та демократичний дух студентів. В результаті академічні бібліотеки можуть перетворитися у колыску демократичної думки. Наука і демократія завжди

йшли поруч в історії людства. Сміливо та самостійно думати університетська бібліотека може забезпечити створенням демократичного та вільного простору.

За допомогою концепції Ольденбурга “третього місця” бібліотеки можуть стати цінним і корисним інструментом у будівництві демократичного суспільства, бібліотекарі та адміністратори повинні змінити традиційне мислення і розпочати розробляти інноваційне середовище для навчання. Бібліотека, як серце кампуса, має великий потенціал, щоб бути в ньому прогресивним місцем. Теорія "Третього дому/місця" має стати стратегією в моделюванні бібліотеки майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воскобойнікова-Гузєва О. Публічна інформаційна бібліотека Франції: модель сучасного інформаційного простору // Бібліотечна планета. – 2008. - №3(41). – С.27-29.
2. Загуменна В. Національні бібліотеки Данії: враження від професійного візиту українських бібліотекарів // Бібліотечна планета. – 2008. - №4(42). – С.14-15.
3. Колеснікова Т. Сучасна бібліотека ВНЗ очима студентів: за результатами соціологічного дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://eprints/rclis.org](http://eprints.rclis.org). – Назва з екрану.
4. Красикова Е.Г. Современная вузовская библиотека глазами читателей (по результатам социологического исследования) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://library.bseu.by/images/stories/vcli/29.doc>. – Загл. с экрана.
5. Матлина С.Г. Привлекательная библиотека, или что может реклама: практ. пособие / С.Г.Матлина.- 2-е изд., перераб. и доп.- М. : Изд-во “Либерия”, 2000.- 127с.
6. Місце 3: некафе, вільні простори, коворкінги: конференція від 09.03.2013. – [Електронний режим]. – Режим доступу : <http://openstady.org.ua/posts/21887/>. – Назва з екрану.
7. Оніщенко С., Цюріна І. Краща бібліотека Америки / пер. Л.Горбунової // Бібліотечна планета. – 2008. - №2(40). – С.27-30.
8. Потанина Е.А. Кто работает в библиотеке? // СОЦИС: социол. исслед. – 2007. – С.107-111.
9. Ратникова Е.И. Библиотека будущего: перспективные модели развития // Библиотечное дело – XXI век : науч.- практ. сб. – 2011. – Вып.2(22). – С.38-52.
10. Роуландс, Ян Информационное поведение будущих исследователей / пер.Е.И.Зиминой // Библиотечное дело. – 2009. - №1(17). – С.222-248.
11. Саприкін Г. Китай : погляд бібліотекаря // Бібліотечна планета. – 2010. - №4(50). – С.20-21.
12. Шрайберг Я.Л. Роль библиотек в обеспечении доступа к информации и знаниям в информационном веке: ежегод. докл. Междунар. конф. “Крым” // Научные и технические библиотеки. – 2008. - №1. – С.7-44.
13. Фрей, Сьюзен М. Создание социального капитала на кампусе. – [Электронный режим]. – Режим доступа: <http://sculars.instate.edu/bitstream/10484/919/1/Frey>. – Загл. с экрана.
14. Dennen, Vanessa [The university library commons as third place - SlideShare](#). – 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slideshare.net/vanessadennen/the-universit. - Назва з екрану.